

گزارشی از استقرار حسابرسی داخلی در میان ناشران بورس

سازمان بورس و پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی

به مدیران شرکت‌ها برای حصول اطمینان بیشتر نسبت به تحقق اهداف «اثربخشی و کارایی عملیات»، «رعایت مقررات گزارشگری مالی» و سایر الزامات قانون بازار اوراق بهادار است. به ویژه با توجه به وقایع مالی اخیر، ارتقای سیستم کنترل داخلی اثربخش در شرکت‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است. طراحی و استقرار سیستم کنترل داخلی اثربخش، علاوه بر آنکه باعث افزایش اثربخشی و کارایی عملیات شرکت می‌شود، به مدیران و اعضای هیات مدیره شرکت‌ها در انجام مناسب تکالیف و مسئولیت‌های مقرر در قانون بازار اوراق بهادار به خصوص در امر اطلاع‌رسانی و شفافیت اطلاعات کمک خواهد کرد. به همین دلیل مدیران شرکت‌ها برای دستیابی به اهداف مورد نظر، پاسخ به انتظارات سهامداران و نهادهای نظارتی، حفظ توان رقابتی و ماندگاری در عرصه کسب و کار باید درصدد تقویت سیستم کنترل داخلی باشند. به بیان دیگر وجود کنترل‌های داخلی اثر بخش از یک سو سبب اطمینان‌دهی از حفظ منافع سرمایه‌گذاران می‌شود و به عبارتی نوعی ابزار مدیریتی محسوب می‌شود و از سوی دیگر به عنوان یک ابزار مدیریتی مهم برای راهبری شرکت در راستای کارایی و اثربخشی عملیاتی و تحویل اهداف مدیریت تلقی می‌شود.

راهبری شرکتی، یکی از موضوعات مهم بازار سرمایه محسوب می‌شود که نقش بااهمیتی در حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و ارتقای شفافیت اطلاعاتی بازار سرمایه دارد. استقرار هر چه بهتر نظام راهبری در شرکتها مستلزم ایجاد بسترها و پیش‌نیازهای لازم است که سازمان بورس و اوراق بهادار در سال‌های اخیر این موضوع را در اولویت کاری خود قرار داده است و از جمله اقدامات انجام شده در این خصوص می‌توان به «تدوین و پیگیری اجرای الزامات مربوط به افشای اطلاعات»، «دستورالعمل تصویب و افشای معاملات با اشخاص وابسته»، «دستورالعمل کنترل‌های داخلی»، «منشورهای کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی»، «الزام به دارا بودن حداقل یک عضو غیرموظف و دارای تخصص مالی در هیات مدیره» و ... اشاره کرد.

در این راستا یکی از ابزارهای مهم اطمینان از حفظ منافع سرمایه‌گذاران مقوله کنترل‌های داخلی اثربخش است. استقرار و بکارگیری کنترل‌های داخلی مناسب و اثربخش در شرکت‌ها، یکی از مهمترین عوامل در ارتقای شفافیت اطلاعاتی بازار سرمایه و همچنین کمک

تاکنون طبق اطلاعات ارسالی به سازمان بورس که در سایت کدال هم منتشر شده است اغلب شرکت‌ها نسبت به تشکیل این دو واحد و معرفی اسامی مدیر حسابرسی داخلی و اعضای کمیته حسابرسی اقدام و در گزارش‌های سالانه نیز برخی شرکت‌ها گزارش ارزیابی کنترل‌های داخلی توسط هیات مدیره و حسابرس مستقل در خصوص موارد عدم رعایت کنترل‌های داخلی را ارائه و منتشر کرده‌اند. در مجموع در مورد گام اول که استقرار واحد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی است، اغلب شرکت‌ها اقدام و در گام بعدی که گزارشگری بوده است نیز شرکت‌های متعددی اقدام کرده‌اند، اما با سطح مطلوب و آرمانی قطعاً فاصله زیادی وجود دارد. ضروری است که شرکت‌ها در راستای بهبود و تقویت سیستم کنترل‌های داخلی خود گام‌های جدی‌تری بردارند و سرمایه‌گذاران نیز از وضعیت کنترل‌های داخلی شرکت‌ها، نقاط ضعف احتمالی آن و اقدامات شرکت برای بهبود کنترل داخلی مطلع باشند.

در مورد گزارش حسابرسان نسبت به کنترل‌های داخلی نیز با توجه به درخواست جامعه حسابداران رسمی مبنی بر نیاز به استانداردهای حسابرسی کنترل‌های داخلی مصوب سازمان حسابرسی، مقرر شد که در گام اول به‌جای صدور گزارش اظهارنظر حسابرس نسبت به کنترل‌های داخلی بصورت مثلاً گزارش مقبول یا مردود و ... تا زمان تدوین استاندارد حسابرسی مربوطه توسط سازمان حسابرسی، که در چارچوب مفاد ماده ۴۵ قانون بازار اوراق بهادار و ماده ۹ دستورالعمل موسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار اقدام شود. بر اساس این چارچوب تأکید شد که از چک لیست مربوط به کنترل داخلی که عمدتاً برگرفته از چک لیست موجود در دستورالعمل حسابرسی و نحوه تنظیم گزارش حسابرسی جامعه حسابداران رسمی و سازمان حسابرسی است، استفاده شود و بر اساس آن موارد عدم رعایت، در بخش «گزارش در مورد سایر الزامات قانونی و مقرراتی» در گزارش حسابرس مستقل نسبت به صورت‌های مالی درج شود.

اقدامات استقرار سازی

همچنین در راستای استقرار هرچه بهتر و مناسب‌تر کنترل‌های داخلی در ناشران بورسی و فرابورسی تاکنون اقدامات مختلفی از سوی این سازمان انجام شده است که از آن جمله می‌توان به تدوین و تصویب منشورهای کمیته حسابرسی و فعالیت واحد حسابرسی داخلی، تدوین چک لیست‌های مرتبط با رعایت مقررات کنترل‌های داخلی، تدوین نحوه نگارش ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی، تدوین رهنمودهای اظهارنظر نسبت به کنترل‌های داخلی توسط هیات مدیره و حسابرسان مستقل اشاره کرد. همچنین چاپ کتب آموزشی از قبیل کتاب استانداردهای بین‌المللی حسابرسی داخلی و استاندارد حسابرسی شماره ۵ مرتبط با کنترل‌های داخلی (PCAOB 5) اشاره کرد. به‌علاوه، انتشار دو مورد کتاب با عنوان «راهنمای کاربردی کمیته حسابرسی» و «رهنمود ارزیابی کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی» مورد بررسی و برای چاپ مورد حمایت قرار گرفته است ضمن آنکه رهنمودها و نمونه‌بندهای موارد نقاط ضعف کنترل‌های داخلی روی سایت سازمان بورس منتشر شده است.

علاوه بر این، سمیناری در سال گذشته برای اعضای هیات مدیره و مدیران شرکت‌های بورسی و فرابورسی گذاشته و در کنفرانسی که با همین موضوع نیمه اول سال گذشته برگزار شد نیز مشارکت و همکاری‌هایی صورت گرفت. علاوه بر آن جلسات کارگاه آموزشی برای مدیران حسابرسی و اعضای کمیته حسابرسی شرکت‌های بورسی و فرابورسی در حال انجام است، البته تا حصول به نتیجه مطلوب کارهای زیادی باید پیگیری و انجام شود. بدیهی است مشارکت فعال مدیران شرکت‌ها، حسابرسان، نهادها و انجمن‌های حرفه‌ای، اساتید و صاحبان‌نظران به تحقق اهداف دستورالعمل و اجرای اثربخش‌تر آن کمک خواهد کرد.

اهمیت کنترل‌های داخلی در نظام راهبری شرکت‌ها به حدی است که در برخی کشورها این موضوع در قوانین آنها گنجانده شده است. از جمله، بخش ۴۰۴ قانون سارینزاکسلی که در سال ۲۰۰۲ در آمریکا به تصویب رسید، شرکت‌های سهامی عام را به وضع کنترل‌های داخلی در زمینه گزارشگری مالی و آزمون و حفظ این کنترل‌ها برای حصول اطمینان از اثربخشی و کارایی آنها مکلف و حسابرسان مستقل را نیز به ارائه اظهارنظر جداگانه درباره سیستم کنترل داخلی ملزم کرده است.

نگاهی به تاریخچه تدوین دستورالعمل

در کشور ما نیز، با توجه به ساختار استانداردگذاری و نهادهای نظارتی در حرفه حسابداری و حسابرسی کشور، استقرار سیستم کنترل‌های داخلی اثربخش در شرکت‌ها و گزارشگری و اطمینان‌بخشی نسبت به آن نیازمند تعامل مناسب بین گروه‌های مختلف در این عرصه است. همچنین مشارکت فعال اشخاص و گروه‌های مختلف در زنجیره گزارشگری شرکت و نهادهای ذی‌ربط نیز اثرگذار خواهد بود. سازمان بورس به عنوان ضابطه‌گذار در بازار سرمایه کشور نیز در الزامات پذیرش شرکت‌ها در بورس، وضعیت کنترل داخلی شرکت‌ها را به عنوان یکی از عوامل کلیدی مورد توجه قرار داده است، متعاقباً در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، پیشگیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار شفاف و منصفانه اوراق بهادار طبق بندهای ۸، ۱۱ و ۱۸ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار، بررسی و تدوین پیش‌نویس دستورالعمل کنترل‌های داخلی در سال

۱۳۸۹، دستور کار این سازمان قرار گرفت. پس از مطالعات تطبیقی و بررسی تجربیات سایر کشورها توسط گروه‌های کارشناسی، در کمیته استانداردها و آموزش این سازمان مورد بحث و بررسی قرار گرفت. همچنین به منظور اجرای بهتر مفاد دستورالعمل توسط شرکت‌ها و موسسات حسابرسی، پیش‌نویس دستورالعمل مزبور در بهمن ماه سال ۱۳۹۰ برای تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و کلیه موسسات حسابرسی معتمد سازمان و همچنین نهادهای حرفه‌ای شامل سازمان حسابرسی و جامعه حسابداران رسمی ایران ارسال شد تا در صورتی که پیشنهاداتی برای اصلاح دستورالعمل وجود دارد، قبل از تصویب دستورالعمل در آن اعمال شود. پس از دریافت و بررسی نظرات، دستورالعمل کنترل‌های داخلی برای

ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در تاریخ ۱۳۹۱/۰۲/۱۶ ابلاغ و از همان تاریخ لازم‌الاجرا شد؛ بنابراین الزامات مربوط به استقرار سیستم کنترل‌های داخلی، کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی، پس از ۲۰ ماه مطالعات تطبیقی، بررسی متخصصان، نظرخواهی عمومی و رایزنی با مجامع حرفه‌ای، در سال ۹۱ مدون و به مرحله اجرا در آمد؛ و در این راستا تلاش شد تا با برگزاری همایش‌ها و نشست‌های تخصصی با اعضای هیات مدیره و مدیران عامل شرکت‌های بورسی و فرابورسی و حسابرسان معتمد سازمان و ارائه منابع اطلاعاتی و رهنمودهای تکمیلی، به فرهنگ‌سازی و کمک به اجرای بهتر این الزامات پرداخته شود.

مهمترین اهداف استقرار کنترل داخلی

برخی از مهمترین اهدافی که از اجرای کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی مدنظر است و کمک شایانی به مدیران و اعضای هیات مدیره شرکت‌ها در ایفای مسئولیت‌های گزارشگری مالی خواهد کرد، «حصول اطمینان از به موقع بودن و قابلیت اتکای گزارشگری مالی و رعایت مقررات افشای اطلاعات» است و در آن از «پیشگیری و کشف به موقع تقلب‌ها و سایر تحریف‌های بااهمیت در گزارشگری مالی» اطمینان معقول حاصل می‌شود.

طبق دستورالعمل کنترل داخلی، شرکت‌ها مکلف شده‌اند که واحد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی را تشکیل داده و نسبت به ارزیابی کنترل‌های داخلی و گزارشگری آن اقدام کنند. از تاریخ تصویب دستورالعمل